Nadejda IVANOV
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
al MECC
(Chişinău)

PERSONAJUL LITERAR FILIMON[1] ÎNTRE RECONSTITUIREA SINELUI ŞI CHEMAREA FEMINITĂŢII

The literary character Filimon[2] between the reconstitution of the Self and the feminity's calling

Abstract: In this article we analyze the female characters and their symbolic-archetypal contribution to the reunion of the individuality of the protagonist of the novel „Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...”. During the blind wandering through the catacombs of the stone quarry located below the village, a symbol of the unconscious labyrinth, the repressed femininity throughout life is resuscitated, recognized and reintegrated into Filimon's identity, according to the archetypal models of regaining the unity and plenitude of being. The discontinuities and the fluidity of involuntary memory order and reveal his spiritual axis – the broken nerve of the Being through the power of restoration and ontological balancing of the masculine mortifying dominant of Filimon's life in favor of the feminine one, life-giving, of *anime*, represented by anarchetypal trio: mother – grandmother – sister.

Keywords: character, individuality, femininity, archetype, symbol.

Rezumat: În articolul prezentat vom analiza personajele feminine şi aportul lor simbolico-arhetipal la reîntregirea individualităţii protagonistului romanului „Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...”. În timpul rătăcirii oarbe prin catacombele carierei de piatră de sub sat, simbol al labirintului inconştientului, feminitatea reprimată de-a lungul vieţii, este resuscitată, recunoscută şi reintegrată în identitatea lui Filimon, potrivit modelelor arhetipale de redobândirea unităţii şi plenitudinii fiinţei. Discontinuităţile şi fluiditatea memoriei involuntare îi ordonează şi revelează axa spirituală – nervul rupt al fiinţei, prin puterea de compensare şi echilibrare ontologică a dominantei masculine, mortificatoare, din viaţa lui Filimon în favoarea celei feminine, dătătoare de viaţă, a *animei*, reprezentată de un trio arhetipal: mama – bunica – sora.

Cuvinte-cheie: personaj, individualitate, feminitate, arhetip, simbol.

[1]Din romanul lui Vladimir Beşleagă *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine*

[2] From the novel of Vladimir Beşleagă *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine*

BDD-A29159 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)

„Viața fiecărui om nu este decât o călătorie spre sine însuși”
Hermann Hesse

Spre deosebire de *Zbor frânt*, romanul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine* este impregnat structural cu simboluri și imagini onirice. Întreaga pânză narativă se aseamănă cu un labirint generat *ad hoc* de gândirea simbolică în strânsă coeziune cu imperativele impulsionale ale creatorului. Abundența de imagini arhetipale, metafore au funcția nu doar de a crea un farmec deosebit al ficțiunii artistice, ci, în special, de a transpune cât mai concret stările interioare ale protagonistului romanului în căutările de sine ale acestuia prin labirintul inconștientului. Astfel, limbajul poetic, cu iradierile de sensibilitate ale narațiunii, ne oferă cheia decriptării experienței de transcendere a lui Filimon. E o experiență care îl plasează dincolo de sinele său. Înainte de moarte, personajul lui Vladimir Beșleagă se lasă în deriva răzbunării ființei sale profunde, e captat în întregime de învolburările memoriei sale involuntare reprimată în timpul vieții, și descoperă că întotdeauna a avut o conștiință fracturată, mutilată de tatăl său, Nichifor Fătu. Căzut în opaca adâncime a inconștientului, lui Filimon i se relevă imagini atroce, pline de spaimă. E însuși „demonismul psihic” latent, a cărui dialectic nu poate fi pătruns cu rațiunea, în schimb, ea poate fi revelată doar prin energiile presentimentului, ale intuiției, ale simțirii. Prin urmare, în împrejurarea aceasta a *ne-clarului*, a *ne-înțelesului* și a ambiguității, personajul începe să perceapă cine nu *este* el, să i se năruie iluziile și să i se descopere prăbușirile destinului său impus, regăsindu-se într-o totală perplexitate precum, altădată, Sf. Augustin, care a exclamat: „*nec ego ipse capio totumquodsum*” (nici eu însumi nu-nțeleg tot ce sunt). În acest fel, lunecând pe fluxul memoriei inconștiente, protagonistul transcende timpul curent și preia o nouă formă de „gândire”, una arhetipală, poetică, prin care tot ce i se părea neverosimil, ajunge să i se reveleze ca regăsiri substanțiale ale eului și ale destinului. Despre un asemenea mod de „gândire” arhetipală sau mitică, Mircea Eliade, un admirator al științei psihologiei abisale, scrie în *Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul magico-religios*: „Inconștientul, cum i se spune, este mult mai «poetic» – și, am adăuga, mai «filozofic», mai «mitic» - decât viața conștientă. Nu este totdeauna nevoie să știi mitologie ca să trăiești marile teme mitice. […] … simbolurile nu dispar niciodată din *actualitatea* psihică: își pot schimba înfățișarea: funcția lor rămâne aceeași” (1994, p. 17). Prin intermediul simbolurilor arhetipale, care erup din inconștientul lui Filimon, percepem natura ascunsă, incomprehensibilă, dar *revelatorie* a firii sale fracturate, necunoscute chiar lui însuși. Simboluri ce i se relevă în itinerarul căutării de sine, sau mai bine zis, în căutarea *psyche*-ului pierdut, reflectă, ca într-o învârtejire caleidoscopică, frânturi din realitatea obscură, scindată a ființei personajului, din care se constituie identitatea veritabilă a „nefericitului Filimon”.

Suferința acționează cu o forță răvășitoare asupra lui Filimon, îi cutremură până în străfunduri ființa. Conștiința sa, până acum „împietrită” de asperitățile realității cotidiene, este inundată de un „limbaj plin de presimțiri”, de simboluri

BDD-A29159 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)

și fantasme onirice, iar reprezentările concrete sunt înlocuite de imagini abstracte, terifiante sau, dimpotrivă, eliberatoare prin căldura și tandrețea ce o emană. Cu alte cuvinte, în conștiința cuprinsă de febra suferinței protagonistului i se deschide un mare mister – misterul propriei vieți, dimensiunea obscură a existenței sale, o dimensiune cu neputință de atins la nivelul conștiinței cotidiene. Această revelație îi va vindeca „gangrena" eului care i-a mutilat întregul destin. Carl Gustav Jung analizează funcția psiho-creativă a simbolului, afirmând că, deseori, poeții care recurg la figurile mitologice în timpul creației, utilizează simbolul drept un material comparativ pentru a găsi expresia potrivită trăirilor și presentimentelor lor: „Trăirea originară este lipsită de cuvinte și de imagini, deoarece este o viziune «în oglinda întunecată». Este doar cel mai puternic presentiment care vrea să se exprime. (...) Dar întrucât expresia nu atinge nicicând plinătatea viziunii și nu epuizează niciodată nelimitarea acesteia, poetul are nevoie atunci de un material adesea enorm ca să redea măcar aproximativ ceea ce presimte. (...) Dante își extinde trăirea printre toate imaginile Infernului, Purgatoriului și Paradisului." (2007, p. 102). Or, aceste simboluri asigură un dialog transcendental, inaccesibil până acum, dintre Sine și eul protagonistului nostru, dintre eul rațional și sufletul (o voce nouă a lui Filimon).

Personajul central cunoaște o „trezire" interioară, înțelegând că întreaga lui viață fără de rost este dată peste cap, iar în locul ordinii banale, „izvorăsc" imagini halucinante, dintre care face parte și chipul său mutilat, cu „nervul rupt". Această avalanșă de întâmplări, viziuni și spectre onirice ar constitui un blocaj mintal, dacă n-ar „răsări" din adâncuri celălalt eu al lui Filimon – expresia sa esențială, suprimată până acum de brutalitatea unui tată necruțător – Nichifor Fătu: „dar taci odată, de ce mă revăşeşti, glas necunoscut! – dar sunt glasul tău – al meu? nu te recunosc, nu te-am auzit niciodată – pentru că totdeauna când am vrut să-ți vorbesc, m-ai înăbușit, m-ai împins în adânc, dar acum, când zaci pe patul tău de scânduri – pe patul meu de scânduri –, am venit din adâncul negru unde m-ai aruncat să te întreb: cine ești?" (Beşleagă, Vladimir 2013, p. 30). O descoperire mistică asemănătoare a avut-o și Carl Gustav Jung în timpul scrierii autobiografiei spirituale *Cartea Roşie*, interzisă de autor spre publicare, dar până la urmă, din 2011, accesibilă unui public mai larg. În timpul experimentului psihologic cu sine însuși, întitulat „confruntarea cu inconștientul", Jung aude o voce până atunci necunoscută. Mai apoi a înțeles că este vocea „sufletului în sensul primitiv", pe care el l-a numit *anima* (cuvântul latinesc pentru suflet): „așternând pe hârtie tot acest material al meu pentru analiză, de fapt, scriam scrisori *animei* mele, care este o parte din mine însumi cu punct de vedere diferit decât al meu. Primeam remarci de la un noul personaj – eram în analiză cu o fantomă și cu o femeie" (2016, p. 199). Studiind sensul și semnificațiile confruntării cu sinele, a reprezentărilor simbolice, a fantasmelor ce le întâlnește în itinerarul prin inconștient, psihanalistul filosof constată că sufletul este „realitatea cea mai autentică" a ființei umane. În extincția acestui model, putem afirma, în cele din urmă, că vocii călăuzitoare din adâncul ființei lui Filimon îi revine aceeași funcție de călăuzitor spiritual în transcenderea lui din realitatea cotidiană în una simbolică, fantasmatică.

BDD-A29159 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)

Observăm că vocea raţiunii vine în contradictoriu cu vocea sufletului. Cea din urmă îl îndeamnă cu blândeţe să fie răbdător şi să continue itinerarul prin labirintul inconştientului său, să suporte durerea, pentru că în spatele suferinţei se află adevărul ce-l va elibera. În acelaşi timp, vocea raţiunii îi sugerează să facă cale întoarsă, pentru că nu găseşte nicio logică în ceea ce alege să facă protagonistul. Or, după cum bine se ştie, raţiunea nu este capabilă să perceapă fiinţa umană în complexitatea ei, ci doar reduce individualitatea la o fiinţă empirică, preponderent socială. Viaţa lui Filimon a fost împărţită în binomul *yin–yang* (suflet – raţiune), forţe contradictorii, dar complementare. Printre altele, divizarea unităţii în poluri opuse este una din imaginile-tip identificate în romanul lui Vladimir Beşleagă *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...* În subsidiarul acestor opoziţii recunoaştem reflecţia arhetipală a personajelor mitologice Uranos (Zeu al Cerului) şi Geea (Zeiţă a Pământului), despărţiţi de fiul lor Cronos, care simbolizează ciclul dezvoltării lumii şi în care recunoaştem dorinţa primordială a umanităţii de recuperare a unităţii şi plenitudinii primare. În acest context, observăm că odată ce Filimon aude şi-şi recunoaşte vocea sufletului, realitatea sa interioară i se deschide ca o fântână misterioasă. E numinosul său revelat prin imagini simbolice cu funcţii psihice esenţiale, care îl vor elibera treptat de teroarea condiţiei existenţiale.

În continuare vom analiza personajele feminine şi aportul lor simbolico-arhetipal la reîntregirea individualităţii lui Filimon. Pentru claritate, vom expune fabula romanului. Filimon, aflat în stare de comă pe patul de spital, la limita dintre viaţă şi moarte, imploră Apa Vremii, timpul, să-i de-a trei zile şi trei nopţi pentru a clarifica: *cine este*? De ce este aşa cum este? Căutarea adevărului începe cu amintirea despre taina care i-a spus-o cândva studentul Dionisie Oprea, precum că fiecare om are un nerv central, „care te leagă de centrul pământului, de vârful cerului”. Astfel, el porneşte în căutarea răspunsului. La începutul itinerarului i se arată mama, pe care n-o recunoaşte – e într-un veşmânt alb ca aburul, ca o lumină, dar vocea ei îl ridică. Ulterior, Filimon se prăbuşeşte într-o galerie subterană, un labirint, pe unde se mişcă cu greu, explorând memoria fragmentată a conştiinţei sale bulversate. Ajunge, în cele din urmă, la bunica Ştefania, pătrunde în Casa Copilăriei, unde descoperă că a fost „smuls” de la sânul matern şi înstrăinat de sora geamănă – Cristina. În subsolul casei părinteşti îl întâlneşte pe Nichifor Fătu, tatăl său, şi pe tovarăşul Guja, care îi confirmă că a fost furat de la mamă, iar bunelul – deportat, la fel la denunţul comisarului, pe atunci, Nichifor Fătu. Odată ce se anulează falsa identitate de copil găsit la gara feroviară, şi se „activează” adevăratele sale „rădăcini”, Filimon simte că i se leagă „nervul rupt” , dar intervine tatăl şi Guja, care-l doboară la pământ, îi retează limba. Filimon moare... strâns în braţele fantasmei mamei sale.

Aceasta ar fi fabula în linii generale, însă după cum a menţionat criticul literar Alexandru Burlacu în *Proza lui Vladimir Beşleagă. Hermenuticaromanului*, în urma diferitor ipoteze de lectură „fabula e transpusă în felurite variante. Dacă în romanul doric intriga şi fabula se disting prin claritatea mobilurilor şi limpezimea curgerii evenimenţiale, apoi în romanul ionic toate acestea sunt învăluite în ceaţă. (...)

BDD-A29159 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)

Mai mult, în aceste câteva lecturi romanul e conceput fie ca roman social, roman de idei, fie ca roman psihologic sau de analiză, fie ca roman naturalist, oniric, parabolic sau politic. E la urma urmei un roman total ce înglobează elemente ale convențiilor de diferit ordin într-un melaj baroc. Noul conținut de viață își caută o formă nouă de expresie ce implică, la începuturi, o *ars combinatoria* a diferitor elemente din diverse metode artistice"(Burlacu, Alexandru, p. 101).

Revenind la analiza noastră, constatăm că dincolo de personajele masculine „negative" din realitatea cotidiană, distructive în raport cu ființa protagonistului (Nichifor Fătu, Ghior, Guja), în labirintul inconștientului se aliniază personajele feminine, de care a fost despărțit în copilărie, pe când purta numele Felix – cel fericit („tată-său i-a schimbat numele, **ca să uite tot: cine-i, de unde-i, să nu-și mai aducă aminte...** (p. 143). Acum, eliberate din inconștient, aceste personaje „răsar" în itinerarul său ca niște zâne bune din povești, pentru a-l ghida spre rădăcinile ființei, unde va deveni din nou fericit. Ieșit din limitele realității cotidiene și a gândirii raționaliste, nimeni nu-l mai poate împiedica să se întoarcă spre adevăratele valori ontologice, necunoscute ca atare, dar recunoscute în *esență*. Studentul Dionisie Oprea i-a spus cândva lui Filimon că experiența cunoașterii de sine va începe numai odată cu scufundarea până la rădăcinile ființei, mai exact, până la originea adevărului despre sine: „[nervul] e rupt și numai tu singur ai să-l poți întregi, nu femeia – de ce: femeia? – pentru că speri că ea te va ajuta să devii iar întreg... de altfel, nici tu singur nu vei fi în stare, trebuie să-i chemi în ajutor pe părinți, pe bunei..." (p. 63). Așadar, protagonistului i se propune o cale mistică de revindecare interioară, numită de Mircea Eliade *regressus ad uterum*, care înseamnă „o revenire la matrice, «întoarcerea la origine», ce pregătește o nouă naștere, dar aceasta nu o repetă pe prima, nașterea fizică. Avem de-a face cu o renaștere mistică, de ordin spiritual, cu alte cuvinte, accesul la un nou mod de existență" (Eliade, Mircea 1978, p. 77). Deci Filimon va „coborî" până la nivelul profund ontologic, în „infernul" ființei sale, până la copilul interior, unde„resimte" prezența mamei, chiar dacă rațiunea nu-i oferă indici pentru a o recunoaște. Puterea *animei* devine dominantă, **mamei** îi datorează el nașterea mistică, tocmai ea îl întâlnește blând la începutul itinerarului, pe tărâmul transcendental: „«Haidem mai iute, copile», îi întinse ea mâna. (...) Și el o văzu: era într-un veșmânt alb ca aburul – era o lumină! – și se sculă – glasul ei m-a ridicat, singur n-aș fi fost în stare – urcase în ziua aceea șapte norme de cotileț și-și omorâse mâinile". (p. 10) Femininul deficitar, *anima*, irumpe din inconștient în figura unui înger înconjurat de lumină, precum li se arată acesta de obicei creștinilor în textele sacre. Mama, devenind putere activă, recuperează din dominanta patriarhală și echilibrând contrariile, sugerându-i lui Filimon calea adevărului, oferindu-i șansa recuperării surorii gemene fără de care viața sa devenise fracturată, fără *scop* și fără *sens*. Cercetătoarea Ana Ghilaș susține că în romanul *Viața și moartea nefericitului Filimon...* „imaginea mamei sugerează și starea de frică, și procesul psihologico-moral de căutare a adevărului de către fiecare din personaje.

BDD-A29159 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)

Aşa cum, în plan psihologic, arhetipul mamei este prima formă pe care o capătă experienţa inconştientă a individului, în romanul lui Vladimir Beşleagă mama se prezintă ca arhetip psihologic, dar şi ca arhetip cultural (fiinţă dătătoare de viaţă şi instanţă protectoare), dar şi ca un examen de conştiinţă al personajelor ce se autoconfesează" (p. 171). Menţionăm şi faptul că mama nu îl cheamă pe personajul Filimon format deja ca personalitate, ci se adresează, în mod cert, copilului. Din acest uter simbolic, protagonistul îşi fortifică viaţa cu o energie suficientă să parcurgă până la urmă itinerarul oniric. Iar mama îşi răscumpără poziţia superioară, dominantă în viaţa copilului său, anihilând astfel ordinea masculină „impusă" lui Filimon de regimul tiranic al tatălui. Prin urmare, mama reorganizează matricea ontologică a copilului, determinându-l să observe în itinerarul său doar aspectele importante, necesare devenirii lui, printre care, în primul rând, descoperirea axei spirituale de care a fost rupt (nervul), reprezentată de personajele–simboluri *mama – bunica – sora*. Numai odată cu recuperarea forţei totale a *animei,* el îşi va reîntregi fiinţa. Acum, când am valorificat principiul femininului revelat din inconştientul protagonistului, putem înţelege incompatibilitatea acestuia faţă de natura *străină* **a femeii / iubitei** care doar îi perturbează încercările de revenire către sine şi nu va fi în stare să-l ajute să „se vadă" şi să se cunoască din interiorul fiinţei sale. Împreună au visat la **Casă de Zahăr**, imagine ce redă o căsnicie şubredă, vulnerabilă la factorii exteriori, după cum şi fiinţa lui Filimon este una inconsistentă, distorsionată din punct de vedere psihoontologic.

Deşi pare că mama a fost „ştearsă" din memoria lui Filimon, ea este recunoscută instinctiv, după blândeţe, după sprijinul ei matern psihoemoţional protector. Ca orice erou al textelor narative tradiţionale, Filimon n-ar fi putut „călători în timp", prin spaţiul „damnat" al inconştientului, n-ar fi fost capabil să treacă de obstacolele imprevizibile fără un însoţitor condescendent, care să-l îndrume şi să-l protejeze. Enigmatică precum i s-a arătat, mama, îl va călăuzi de-a lungul călătoriei spre Ithaka lui spirituală, precum e şi comportamentul zeiţei Athena în călătoriile lui Ulise. Sesizăm în destinul mamei manifestarea unei imagini-tip din mitologia lumii, a zeiţei ce deţinea arta războiului. Mama „răsare" înaintea lui Filimon în acelaşi mod misterios precum ia naştere zeiţa Athena, din craniul tatălui său, Zeus, după ce acesta „lăsându-şi însărcinată prima soţie, pe Metis, o înghite [ca să împiedice împlinirea profeţiei – naşterea unui băiat care-l va detrona], apoi după o cruntă durere de cap, cerând să i se despice craniul, provoacă naşterea insolită a Athenei, care apare în armură şi cu armele ce le va purta mereu, răcnind războinic şi zguduind cu vocea pământul şi cerul" (Kernbach, Victor, p. 57). În aceeaşi postură îl regăsim pe Nechifor Fătu din *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon...*, care de groază să nu rămână singur-cuc la bătrâneţe, o îndepărtează pe mamă de copil, îi şterge protagonistului orice amintire despre sentimentul şi dragostea maternă, supunându-l unor maltratări îngrozitoare specifice „educaţiei" omului nou al regimului totalitar. De altfel, dezastrul din fiinţa copilului Filimon este observat şi de tatăl, Nichifor Fătu, care, dându-şi seama de impasul existenţial al fiului-său, în mod categoric nu cedează, ţinându-l captiv în calvarul psihologic creat: „e bolnav, sare noaptea

BDD-A29159 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)

din somn, începe să se zbată, țipă cuvinte neînțelese, cade la podea, câteva secunde privind în tavan, cu ochii larg deschiși, odată se prăbușește și adoarme brusc, iar a doua zi, de-l întrebi, zice că nu i s-a întâmplat nimic – de aceea nu are dreptul de a hotărî el însuși în ce fel să-și pună viața la cale? dar ce-ai să răspunzi când va veni la tine, și el vine de acum, vine să te întrebe: ce m-ai făcut?" (p. 126). Adevărul este însă că mama reprezintă matricea ființei copilului. Ea nu poate fi „ștearsă" sau uitată. Doar reprimată în inconștient, pe parcursul itinerarului simbolic, mama este eliberată din „temnița întunecată" a sufletului. De aceea, odată ajuns în spațiul labirintic al trecutului, Filimon o întâlnește pe mama, zeița lumii lui interioare, în toată splendoarea ei maternă. Mama îl va ghida, îl va încuraja în timpul pelerinajului, pentru ca în final să-l primească în brațele ei eliberatoare. O precizare în acest sens o face criticul literar Andrei Țurcanu: „Soluția *maternului* apare și aici, dar nu în expresia sa de eros cald, ocrotitor, de putere germinativă, regeneratoare, de forță ce asigură continuitatea vieții, ci, ca o chemare thanatică, ca un impuls psihic, venit din adâncurile subconștientului, de eliberare de frământările, de zbuciumul și chinurile lăuntrice ale eului prin scufundarea în apele increatului originar, prin revenirea în pântecele matern al neființei și uitării" (2015, p. 150).

Punctul culminant din adâncimile ființei poate fi considerat **casa bunicii** din Satul Amintirilor. Filimon trece prin cătină – un arbust spinos ce-i „rupe carnea de pe picioare, (...) carnea de pe mâini" (p. 89), tinde astfel să dobândească o nouă identitate, reîntregită, gata să jertfească și ochii (simbolul rațiunii), nefolositori în acest mediu opac și ostil, îndepărtat de lumea reală și rațională, întrucât „fără vedere vezi mai bine în Satul Amintirilor", îi spune glasul arhetipal însoțitor. Ca în orice mit, basm, poveste, ce sunt valorificate de Jung drept „manifestări psihice, care exprimă esența psihicului" (1992, p. 42), în itinerarul narațiunii iese în cale o bătrânică bună sau una malefică, cu faimă de vraci, cunoscătoare a tainelor mistice, pricepută în ale descântecelor. Spre exemplu, implicarea „babei gârbovite de bătrânețe" în încercarea lui Harap-Alb de a înfrunta tatăl deghizat în urs, test de inițiere și de confirmare a vitejiei fiilor de împărat, este una decisivă. Pentru a-l convinge să-i asculte sfaturile, își anunță puterile miraculoase: „Nu căuta că mă vezi gârbovită și stremțuroasă, dar, prin puterea ce-mi este dată, știu dinainte ceea ce au de gând să izvodească puternicii pământului și deseori râd cu hohot de nepriceperea și slăbiciunea lor. Așa-i că nu-ți vine a crede, dar să te ferească Dumnezeu de ispită! (...) Of! Crăișorule! Crede-mă, că să aibi tu puterea mea, ai vântura țările și mările, pământul l-ai da de-a dura..."[2]. Apoi îi enumeră lucrurile de care are nevoie pentru „a activa" vraja. Filimon vine singur, dintr-o chemare intuitivă, la „bătrânica asta uscată, cocârjată", pentru a afla de la ea adevărul ființei sale și cauza „nervului rupt". Odată ajuns aici, bătrânica își exprimă regretul că nepotul a zăbovit atât de mult cu dorința căutării de sine, și pentru că „e dusă până la subsuori în pământ" enunță în fraze scurte fragmente din drama existențială a protagonistului: „un bărbat înalt, voinic, și o femeie, iar între ei un copil, pe care cei doi îl țin de câte-o

[2]https://bibliotecapemobil.ro/content/scoala/pdf/Povestea_lui_Harap_Alb_-_I._Creanga.pdf

BDD-A29159 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)

mână și se ceartă, strigă unul la altul și, certându-se trage fiecare în partea lui, înțeleg, zice Filimon, acela sunt eu". (p. 103) Bătrâna, în mod cert, îi indică cauza nefericirii lui, dar și direcția în care să pornească în căutarea de sine – îl îndreaptă spre drama copilului interior, fracturat din pruncie de un tată tiran. De acolo trebuie să înceapă regenerarea rănilor sângerânde, doar că va trebui să treacă prin toate chinurile vieții, îl avertizează bunica: „să ajungi la hotarul unde se întâlnește viața cu moartea". (p. 106). Începând cu această experiență neobișnuită, dincolo de limitele realului, cele trei zile rămase îl vor „purta" pe protagonist prin toate amintirile vieții, văzute acum din interiorul ființei.

Întâlnirea cu bătrâna îi oferă șansa eliberării de „teroarea istoriei", trece printr-un șir de transformări ale ființei și ajunge să descopere ruptura ontologică din copilărie, „ruperea" de la mamă, care „reprezintă inconștientul și, în primul stadiu, și Sinele (Neumann E., p. 71), apoi, în același context, despărțirea de **sora** lui **geamănă**, Cristina, o altă simbolizare a sfâșierilor ființiale, căci potrivit *Dicționarului de simboluri*, frații gemeni semnifică „armonia interioară obținută prin reducerea multiplului la unu" (Chevalier, Jean, p. 423): „și creșteau amândoi într-un leagăn, în același leagăn, (...) n-au apucat a crește ei sa umble bine, abia au coborât din leagăn, că a venit... și i-a despărțit... (...) i-a răzlețit și așa li-i dat de atunci: să se caute unul pe altul și să nu mai poată regăsi" (p. 105). De altfel, recunoaștem aici cu ușurință mitul androginului, ființa perfectă compusă din femeie-bărbat, despre care Platon scrie că au fost despărțiți de zei pentru a-i face vulnerabili, împiedicându-i astfel să cucerească cerul. În mod cert, separând copiii, Nichifor Fătu – „un deviant –monstru al Tatălui arhetipal, un *făt* al «noului socialist», canibalic, crunt, fără milă, care devoră, pe rând, neamul soției sale, apoi propriul neam..." (Țurcanu, Andrei 2015, p. 151), contează pe propriile forțe patriarhale, să educe un băiat lipsit de afectivitate, de conștiință de sine, într-un cuvânt, un tip inuman. Însă, din cauza traumei ontologice, Filimon devine mai degrabă un respins, un condamnat, un reprimat, un nefericit care nu-și găsește locul în lume, precum e situația tragică a lui Isai din primul roman al lui Vladimir Beșleagă *Zbor frânt*. Recuperarea simbolică a unității și armoniei interioare a protagonistului este ilustrată în roman prin momentul întâlnirii celor doi gemeni – Filimon și Cristina. Ei vor arde baticul mamei în semn de suprimare a timpului blestemat al despărțirii. Urmează momentul sacru al reunificării în increatul, care „își alimenta" ființa din aceeași sursă beatifică a uterului matern: „Și ținându-vă unul de altul, sprijinindu-vă unul pe celălalt, priveați la baticul care luase foc de la mijloc și ardea, și unul ținea de un capăt, altul de celălalt, ardea baticul negru al mamei, și când ajungea focul la ierburi și flori, izbucnea cu pară mare și umplea odaia, casa, lumea toată de miresmele vieții, de fumul negru al morții..." (p. 149). Evident, această configurare simbolică reprezintă un stadiu avansat în itinerarul *cunoașterii de sine*, reușind să resusciteze cealaltă componentă a *animei* – forța sa spirituală. Personajul feminin Cristina reprezintă și suplinește clar latura deficitară a lui Filimon – ea este dârză, sigură de sine, protectoarea casei și a neamului, cu alte cuvinte, o luptătoare desăvârșită. Toate aceste calități îi lipsesc protagonistului nostru, însă ele se „activează" și sunt însușite rapid de el după ce cei doi gemeni redevin simbolic Unu.

BDD-A29159 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)

De altfel, când Filimon apare în fața tatălui său, Nichifor Fătu, în subsolul casei bunelului, este de nerecunoscut. Dintr-un fricos și indecis, el se transformă într-un erou înverșunat. Descoperirea în dimensiunea sa arhetipală a acestor calități de curaj și dârzenie reprezintă o soluție pentru a încerca evadarea din realitatea malefică, dar ea înseamnă și o recuperare a contrariilor ființiali, refacerea echilibrului interior.

În acest articol am ținut să aducem în discuție doar un singur aspect din complexitatea narativă a romanului *Viața și moartea nefericitului Filimon...* – importanța femininului în regăsirea de sine a personajului Filimon și „activarea" forțelor sale arhetipale. Analiza noastră a făcut în mod intenționat abstracție de contextul politic și istoric în care a fost scris romanul, pentru că subiectul a fost cercetat exhaustiv de criticii și istoricii literari Alexandru Burlacu, Aliona Grati, Andrei Țurcanu, Nina Corcinschi, Felicia Cenușă, ale căror studii au contribuit enorm la înțelegerea și valorificarea romanului lui Vladimir Beșleagă. Mi-am propus, modest, să mă ocup nemijlocit doar de *trăirile*, *experiențele* personajului Filimon, de imagini și simboluri arhetipale din această operă literară, care nu angajează cercetarea factorilor sociopolitici ai mediului din care se desprinde protagonistul. În consecință, constatăm că feminitatea reprimată de-a lungul vieții lui Filimon, este resuscitată din adâncurile ființei sale, fiind, în cele din urmă, recunoscută și reintegrată în identitatea lui potrivit modelelor arhetipale de redobândire a unității și plinătății ființiale. Fluxurile memoriei involuntare îi revelează și îi ordonează axa spirituală, nervul rupt al ființei, prin puterea de compensare și echilibrare ontologică a dominantei masculine, mortificatoare, din viața lui Filimon în favoarea celei feminine, dătătoare de viață, a *animei*, reprezentată de un trio arhetipal: mama – bunica – sora.

Referințe bibliografice

1. BEȘLEAGĂ, Vladimir. *Viața și moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale cunoașterii de sine* (poem tragic). Ediția a III-a, definitivă. Chișinău: Cartier, 2013.

2. CHEVALIER, Jean; GHEERBRANT, Alain. *Dicționar de simboluri*. *Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. Traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coord.) Iași: Polirom, 2009.

3. BURLACU, Alexandru. Proza *lui Vladimir Beșleagă. Hermenutica romanului.* Chișinău: GUNIVAS, 2014.

4. ELIADE, Mircea. *Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul magico-religios*. Prefață de Georges Dumézil. Traducere de Alexandra Beldescu. București: Humanitas, 1994.

5. ELIADE, Mircea. *Apecte ale mitului*. În românește de Paul G. Dinopol. Prefață de Vasile Nicolescu. București: Ed. Univers, 1978.

6. GHILAȘ, Ana. *Sub semnul lui* Anima. (O perspectivă psihanalitică a prozei lui V. Beșleagă). În: *Studia Universitatis. Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova*, 2008, nr. 1, p. 169-172.

BDD-A29159 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)

7. JUNG, Carl Gustav. *Cartea Roșie*. Liber Novus. Editată de Sonu Shamdasani. Introducere de Sonu Shamdasani. Prefață de Ulrich Hoerni. Traducere din germană de Viorica Nișcov. Traducere din engleză de Simona Reghintovschi. București: Ed. Trei, 2016.

8. JUNG, Carl Gustv. *În lumea arhetipurilor*. Traducere din lumea germană, prefață, comentarii și note de Vasil Dem. Zamfirescu. București: Jurnalul Literar, 1994.

9. JUNG, Carl Gustav. *Opere complete. 15. Despre fenomenul spiritului în artă și știință*. Traducere din limba germană de Gabriela Dănțiș. București: Editura Trei, 2007.

10. NEUMANN, E. *The Significace of the Genetic Aspect for Analitycal Psychology*. In Journal of Analitycal Psychology IV, 2, p. 133 apud Edinger F. Edward. *Ego și arhetip. Individuarea și funcția religioasă a psihicului*. Traducere din limba engleză Claudiu Pănculescu. Studiu introductiv Lavina Bârlogeanu. București: Ed.: Nemira, 2014.

11. KERNBACH, Victor. *Dicționar de mitologie generală*. *Mituri. Divinități. Religii*. București: Editura Albatros, 1995.

12. ȚURCANU, Andrei. *Fenomenul* șaizecist: *forme de creativitate în luptă cu inerția dogmei* (II). În: *Akademos* nr. 2, 2015, p. 146-151.

https://bibliotecapemobil.ro/content/scoala/pdf/Povestea_lui_Harap_Alb_-_I._Creanga.pdf

BDD-A29159 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:48 UTC)